

Met Vandenbroucke voor pensioen en werk

► *André Mommen*

De Paarse coalitie van Verhofstadt II heeft de taak op zich genomen om de welvaartsstaat aan te passen aan de maatschappelijke en economische behoeften van deze tijd. Dat betekent vooral meer marktwerking en minder sociale bescherming. Minister van Sociale Zaken en Pensioenen Frank Vandenbroucke heeft hiervan de krijtlijnen al getrokken. Hij wil de welvaartsstaat redden door zo veel mogelijk mensen aan een betaalde baan te helpen om zo de sociale zekerheid betaalbaar te houden.

Vandenbrouckes project staat of valt met de goede wil van de grote ondernemers. Dat heeft de voorbije tewerkstellingsconferentie nog maar eens aangetoond. De grote ondernemers waren alleen maar komen opdagen in de hoop wat extra voordelen in de wacht te slepen, niet om tijdens deze legislatuur 200.000 nieuwe banen te scheppen. Wat de grote bedrijven echter interesseert, is het vergroten van de flexibiliteit (uiteraard van de arbeidskracht) en het incasseren van belastingvoordelen, niet het scheppen van banen. Voor hen heerst het credo van de internationale concurrentiekracht. Voorts is België onaantrekkelijk geworden om er nog te investeren gezien de hoge lonen, de papieren rompslomp en de te hoge elektriciteitsprijzen.¹

De multinationals reageren op internationale marktsignalen en niet op preken van ministers en bobo's. De ontzuivering kwam dan ook in volle werkgelegenheidsconferentie, toen Ford Genk meer dan 3.000 banen besloot te schrappen. Voor wie de sluiting van Renault in Vilvoorde nog vers in het geheugen ligt, was dit een bekende show.

Het moest weer eens worden gezegd: de klassieke Fordistische bedrijven verplaatsen één voor één hun afdelingen naar de goedkope landen. En dan voegen managers er cynisch aan toe dat de Chinezen graag werken voor een kommetje rijst.

De grote ontluistering van de tewerkstellingsconferentie kwam dan ook toen liberalen én socialisten eensgezind van het aanpakken van de sociale misbruiken hun succesnummertje maakten. Vandenbroucke liet zich niet onbetuigd door 125 sociale inspecteurs te willen aanwerven om de zwartwerkers te vatten. Kortom, de sociaal-democratie in haar moraliserende variant maakt liever jacht op zwartwerkers dan op zwart geld. De tewerkstellingsconferentie eindigde dus op een sof. Nu de actieve economische staat van weleer is vervangen door de huidige actieve welvaartsstaat, worden er alleen nog maar preciaire banen in de aanbieding gegoooid. Uiteraard heeft de sociaal-democratie het machtige excuus dat door Europa elke autonome financiële en economische politiek onmogelijk is geworden. Men vergeet eraan toe te voegen dat dit het werk is geweest van sociaal-democraten als Jacques Delors en Karel Van Miert die ook na hun pensionering graag de open markt en de volledige concurrentie blijven prediken. Inmiddels klampt de sociaal-democratie zich wel vast aan het willen redden van de nationale welvaartsstaten, zonder te willen inzetten op een Europese variant.

Alles draait rond de werkgelegenheid. Maar dan moet men ook over kwaliteit en duurzaamheid ervan durven praten. En over het verdelen van opbrengsten uit de gestegen productiviteit. De

werkenden financieren immers nog altijd voor het overgrote deel zelf hun sociale zekerheid. Die solidariteit in stand houden is belangrijk. Het probleem is dat velen nu de prijs die ze hiervoor betalen, erg hoog vinden. Kan het niet wat minder? En als men meer eigen verantwoordelijkheid inbouwt, dan kunnen de lasten allicht toch omlaag? Dat zeggen de liberalen althans. De socialisten zeggen dat de welvaartsstaat alleen maar overeind kan blijven als er voldoende werkenden overblijven om eraan bij te dragen. Vandaar het belang dat Vandenbroucke hechtte aan het laten slagen van de tewerkstellingsconferentie. Lichte staatsdwang kan voor hem een uitkomst bieden, als hiermee maar meer werklozen aan de slag kunnen.

Hier raken we precies aan de paradox van de welvaartsstaat en het neoliberale medicijn dat Verhofstadt II erop loslaat. Door meer marktwerking wil Paars II de werkgelegenheid bevorderen. Dat vergt precies het afbouwen van de als té ruimhartig ervaren regelingen die de pechvogels nog een menswaardig bestaan beloven (zie het beknibben op de uitkeringen bij beperkte invaliditeit). De welvaartsstaat wordt op die manier steeds meer een vangnet waaruit de welvaart wordt weggeplukt. In de vakbeweging is men lichtelijk ontevreden over dit alles. Maar toeval of niet, het is precies de door Mia De Vits aangevoerde Vlaamse vleugel van het ABVV die zich voortdurend lovend over de plannen van Vandenbroucke heeft uitgelaten. Het leidde tot enige zure oprispingen vanuit het Waalse ABVV. Daar overheen rolde dan weer de oude litanie van de Waalse "misbruiken" in de sociale zekerheid en de gezondheidszorg.

Even belangrijk als de werkgelegenheid is het redden van de ouderdagsvoorziening. Zullen de socialisten nu eindelijk dan toch ons pensioen redden? De vraag mag inmiddels wel gesteld worden na zo vele jaren van alarmerende en vaak ook alarmistische verhalen over de komende vergrijzing en de onbetaalbare ouderenzorg. Waar staat Vandenbroucke op dit moment met zijn dossier? Heeft hij wel een blauwdruk voor het komende decennium? De Wet op de Aanvullende Pensioenen is wel door het Parlement gehaald, maar zal die niet precies de deur steeds verder openzetten voor een ongeremde privatisering van het pensioenstelsel? Enige duidelijkheid op dit punt is wenselijk. Want de neoliberalen zouden graag dit pensioendossier naar zich toe willen trekken.

Wie herinnert zich niet de opgewonden standjes van Verhofstadt tien jaar geleden? Hij wilde toen het huidige repartitiestelsel vervangen door het kapitalisatiestelsel. Leve de vrije markt, was zijn leuze. Zoals bekend kreeg Verhofstadt zijn zin niet doordat Louis Tobback in 1995 de "pensioenverkiezingen" won. Toch is het opletten geblazen. Zeker als men de internationale rapporten erop naslaat. Het begon allemaal met het verhaaltje over de vergrijzing van de bevolking en het explosief toenemend aantal gepensioneerden. Hierdoor zou een bom onder de welvaartsstaat liggen die over enkele jaren tot ontploffing komt.

Vandenbrouckes analyse luidt nu dat het Belgische pensioenstelsel niet alleen onder druk van de vergrijzing komt te staan, maar ook dat de veranderde sociale en individuele omstandigheden uitnodigen tot een "modernisering" van het pensioenstelsel. De mensen leven niet alleen langer en gezonder, ze leven ook nog eens "anders". Individualistischer bij voorbeeld. Of ze willen eerder met pensioen gaan en willen daarbij een inkomen behouden waarmee ze nog "leuke dingen" kunnen doen. Hoe dat allemaal betalen? Het zal een kwestie zijn van spreiden van de lasten en herverdelen van de lusten, zegt Vandenbroucke optimistisch.

Vandenbroucke moet nu de pensioenhervorming in goede banen leiden. Gemakkelijk zal hem dat niet afgaan. Er is niet één stelsel van staatspensioen (of "wettelijk pensioen"), maar er zijn er drie. Dat van de ambtenaren is het oudste en ook het beste. Daarna kwam het pensioen van de werknemers, dat een stuk minder voordelig is uitgevallen. En tenslotte moesten ook de zelfstandigen gaan storten voor een eigen pensioen. Deze drie pensioenstelsels redden zal enig creatief denkwerk vergen. Ze samenvoegen tot één basisstelsel zou goed zijn voor een kleine sociale oorlog. Dat wil Vandenbroucke het liefste vermijden.

Toch lonkt de neoliberale remedie. In de neoliberale opvatting zou de welvaartsstaat moeten terugtreden en een soort "waarborgstaat" worden die alleen nog maar een minimaal basispensioen verschafft, liefst met onderzoek naar de bestaansmiddelen. Dat systeem kennen we in België voor diegenen die uit de boot zijn gevallen of te weinig pensioenrechten hebben opgebouwd. Voor de arbeidersbeweging is een veralgemeend stelsel van basispensioen (een vorm van "basisinkomen"

trouwens) onbespreekbaar. Het compromis is nu de uitbreiding van het stelsel van de aanvullende pensioenen.

Er zijn immers in de loop der tijden immers ook de "aanvullende" of "extralegale" pensioenen bijgekomen. De grote bedrijven ontwikkelden met de hulp van verzekeringsmaatschappijen in het kader van hun personeelsbeleid een "tweede pensioenpijler" om vooral het kaderpersoneel te lijmen. In 1987 ontstond zelfs een "derde pijler" door het pensioensparen fiscaal aan te moedigen. Voorts stellen de neoliberalen dat het met een levensverzekering aangeschafte eigen huis (de befaamde "baksteen" van de Vlaamse volksmens) niets anders is dan sparen voor de oude dag. Dit alles samen zou nu zodanig moeten worden samengevoegd dat niet meer de staat, maar de mensen zelf hun oude dag veilig stellen.²

Een algehele stelselwijziging ziet niemand³ vandaag nog zitten. Dat komt Vandenbroucke goed uit. Zijn grote ambitie is immers om de "eerste pijler" via de *intragenerationele*⁴ rechtvaardigheid overeind te houden. Deze intragenerationele rechtvaardigheid veronderstelt nu dat de kosten van de veroudering zodanig kunnen worden gespreid dat de relatieve inkomenspositie van de gepensioneerden ten opzichte van de werkenden (de verhouding tussen het netto per capita inkomen van de gepensioneerden en het netto per capita inkomen van de werkenden) ongewijzigd blijft. De noodzakelijke aanpassingen moeten dan zodanig gebeuren dat ze niemand (werkenden, gepensioneerden) onevenredig belasten, én dat er een gelijke behandeling van mannen en vrouwen tot stand komt.

Het aanleggen van "spaarpoten" nú om later de extra kosten van de vergrijzing op te vangen, blijft nodig. In september 2001 pakte Johan Vande Lanotte daarom uit met het zogenaamde *Zilverfonds* waarin de opbrengsten van de privatiseringen en de eventuele overschotten op de sociale zekerheid zouden worden gestort. Het fonds koopt met deze middelen Belgische staatsobligaties. Dat is in de grond niet meer dan een vestzak-broekzak-operatie. De neoliberalen zeggen nu dat het *Zilverfonds* een zeer slechte zaak is en dat men beter naar het Franse *Fonds de Réserves pour les Retraites* (FRR) had kunnen kijken, dat nu 6 miljard euro aan "echte" beursbeleggingen bezit. Inderdaad, maar ze zeggen er wel niet bij dat beleggen in aandelen riskanter is dan in obligaties.

Het probleem met het *Zilverfonds* is echter dat het bij lange na niet bij machte zal zijn om de komende pensioenverplichtingen op te vangen.⁵ Vandenbroucke zegt in elk geval niet wakker te liggen van het *Zilverfonds*. Daarom wil hij werk maken van de "democratisering" en de verdere "ontwikkeling van de tweede pijler". Dat is vreemd, want de "tweede pijler" is nooit een socialistische prioriteit geweest. Dat is dus nu veranderd. Vandenbroucke wil in de "tweede pijler" meer solidariteitsmechanismen inbouwen. Vandenbroucke: "De pensioenen van de tweede pijler maken het mogelijk de wensen van een steeds groter aantal mensen te vervullen, die bij hun pensionering projecten beginnen uit te voeren die ze tijdens hun actieve leven niet konden waarmaken (reizen, hobby's, enz...). De discussie draait dus niet rond de vraag of men voor of tegen de uitbouw van een tweede pijler is, maar gaat over de manier waarop en onder welke voorwaarden (onder meer toezicht vanwege de overheid) ze kan bijdragen tot een aanvullende en adequate sociale bescherming voor zoveel mogelijk mensen."⁶

Immiddels maakt de regering vooral werk van het uitbouwen van de "tweede pijler". In de privé zal het systeem paritair beheerd worden en door onderhandelingen tussen de sociale partners worden uitgebreid. Zelfstandigen zullen allicht ook een aanvullend pensioen kunnen verwerven door in een kapitalisatiefonds te storten. En of de ambtenaren na Copernicus of de leraren na een volgende onderwijshervorming ook een "tweede pijler" zullen krijgen, is niet uitgesloten. Als al dat onderwijzend personeel dat zo graag eerder met pensioen gaat en van lange vakanties geniet nu eens wat meer geresponsabiliseerd wordt, dan kunnen de pensioenlasten van de overheid sterk omlaag. En daar is het de regering in eerste instantie om te doen. Doch uit de mond van Vandenbroucke klinkt het alleszins sympathieker. Zijn "tweede pijler" zal de vitale en koopkrachtige ouderen op wie de reisbureaus zo verkikkerd zijn, een gouden toekomst brengen met dure hobby's, tevreden kleinkinderen en verre vakanties in resorts met palmenstranden.

Een "democratische en bloeiende tweede pijler" zal echter niet voor iedereen zijn weggelegd. De "tweede pijler" bestaat alleen voor diegenen die werk hebben, liefst dan nog zo lang mogelijk en met een zo hoog mogelijk loon binnen een bedrijf in een sector die winstgevend is en waar het aantal werknemers voortdurend toeneemt. Alle anderen zullen blij mogen zijn met een dode

mus. Omdat de “tweede pijler” vooral afhankelijk zal zijn van het wel en wee van de (internationale) kapitaalmarkt, weten we ook hoe laat het dan is. Voor de grootverdieners zal de “tweede pijler” uiteraard te beperkt zijn. Zij zullen zeker pleiten voor het verder ophogen van de “derde pijler”. Hierin kan dan de jet set dan met behulp van fiscale voordelen grote kapitalen beleggen en die daarna gaan opsouperen op de rotsen van Monaco. Dit verhaal klinkt misschien enigszins anders dan Vandenbroucke het zelf zou hebben verteld, maar zeker zo spannend als beleggen op de beurs.

Noten:

1. Bezwaren werden opgesomd door Fedichem, de werkgeversorganisatie van de chemische nijverheid, n.a.v. de tewerkstellingsconferentie.
2. Omdat de mensen dat zelf “willen”, heeft Steve Stevaert al gepleit voor een beleid om nog meer eigenheimers te scheppen.
3. Jef Vuchelen (VUB) moet zo wat de laatste der Mohikanen zijn, want hij keerde zich tegen het recentelijk opdoeken van het pensioenfonds van Belgacom. Bij de privatisering van de RTT waren de pensioenverplichtingen ondergebracht bij een bedrijfspensioenfonds dat belegde in waardepapieren. De Belgische Staat heeft echter het pensioenfonds van Belgacom met de lopende verplichtingen overgenomen en daarna geliquideerd door het over te hevelen naar het Zilverfonds. Jef Vuchelen had graag gezien dat de overheid met het pensioenfonds ook het kapitalisatiesysteem had overgenomen. *De Standaard*, 7 oktober 2003.
4. Strategisch Rapport Pensioenen. Antwoord op het “National Strategy Report on the Future of Pension Systems, Outline Guide from the Commission for the Structuring and Analysis of National Reports”, 18 september 2002, Belgisch Nationaal Strategisch Rapport, blz. 16.
5. Het Zilverfonds mag pas op zijn vroegst in 2010 gaan uitkeren op voorwaarde dat dan de schuldgraad tot 60 procent van het BBP is gedaald. Die schuldgraad bedraagt nu rond de 100 procent en niemand kan voorspellen of die ooit nog zal dalen gezien de economische toestand en de financieringsbehoefte van de staat.
6. ‘De pensioenuitdaging proactief aanpakken. Samenvatting van het Belgisch Nationaal Strategisch Pensioenrapport’ <http://vandenbroucke.fgov.be>.